

STATENS FILMCENTRAL

ARBEJDERKVINDER I GRØNLAND

Af Lene Aidt

Arbejderkvinder i Grønland

»Arbejderkvinder i Grønland« er lavet sammen med en gruppe kvindelige arbejdere på en rejsefabrik i Holsteinsborg.

De grønlandske kvinder gjorde rede for den linie, som de følte var rigtig at lægge frem i en film om grønlandske arbejderkvinder – og de fortalte helt konkret om deres egen virkelighed som arbejdere i dagens Grønland. Ud fra disse beretninger blev der lavet et manuskript, som senere blev revideret og suppleret, da selve optagelserne skulle finde sted, og filmens form og indhold igen blev drøftet.

Kvinderne gik ind i arbejdet med filmen, fordi de mente, at de selv kunne bruge den i deres kamp for større solidaritet i den grønlandske arbejderklasse og i forlængelse heraf kampen for bedre arbejds- og lønforhold.

Da disse løn- og levevilkår er ret ukendte for en stor del af den danske befolkning, vil vi på de følgende sider forsøge at give en beskrivelse af disse økonomiske forhold samt give en kort oversigt over den grønlandske arbejderklassens opståen og vækst set i relation til den historiske og økonomiske udvikling på Grønland siden kolonitiden.

Historisk oversigt

I 1721 blev Grønland en dansk koloni. Den danske enevælde søgte økonomiske gevinster ved salg af grønlandske produkter som sælskind, bjørneskind, tran, narhvaltænder m.v. Disse produkter indbragte på det tidspunkt høje priser på verdensmarkedet, og det var derfor vigtigt for den danske stat at sikre sig, at fremmede nationer ikke fik del i disse råstoffer.

Ca. år 1900 slog den kapitalistiske vareøkonomi og produktionsmåde igennem på Grønland. Den danske regering oprettede småindustrier for fiskeprodukter langs vestkysten, de såkaldte salterier. Arbejdskraften hertil fik man i begyndelsen næsten udelukkende fra kvindernes og børnenes rækker – mændene fortsatte som fiskere og fangere.

I 1911 påbegyndte man kryolitbrydning, men her benyttede man sig af importeret dansk arbejdskraft, da man mente, at det ville være det mest rentable – »grønlanderne var endnu ikke moden til minearbejde«.

I 1924 oprettedes kulminen i Kútdligssat, og i løbet af årene fik henved 200 arbejde her som minearbejdere. Grundlaget for en egentlig grønlandsk arbejderklasse var hermed skabt.

Endnu var det dog ikke muligt at opbygge større industricentre på Grønland. Befolkningen levede stadig spredt i små bygder langs kysten, og en egentlig industriproduktion inden for fiskeriet fandt derfor hverken arbejdskraft eller tilstrækkelige råvarer til at kunne betale sig.

For at råde bod herpå samt for at dæmme op for en voksende grønlandsk selvstændighedsbevægelse under og efter 2. verdenskrig, ophævede den danske regering Grønlands kolonistatus. Dette skete efter, at den daværende socialdemokratiske statsminister, Hans Hedtoft i 1946 havde nedsat en såkaldt Grønlandskommission, der skulle kulegrave det grønlandske problem og finde frem til en mere »tidssvarende« ordning de to lande imellem. Resultatet blev som sagt, at man i grundloven fra 1953 gjorde Grønland til en ligestillet del af det danske rige – et amt.

Hermed var grunden lagt til en ny Grønlandspolitik. En politik, der gik ud på at koncentrere så stor en del af den grønlandske befolkning som muligt i større byer med højt udviklet infrastruktur: havneanlæg, elektricitetsværker, moderne vandforsyning, skolevæsen og sundhedsvæsen. På denne måde fik man nu tilvejebragt de nødvendige forudsætninger for en egentlig industriproduktion: arbejdskraften var nu i stand til at holde de værste sygdomme fra livet, boligforholdene var nogenlunde og sundhedsvæsenet udbygget. Samtidig havde man nu folk koncentreret i de såkaldte åbenvandsbyer, der var tilgængelige for fragtsejls hele året.

Arbejderklassens udvikling

Regeringens ny grønlandspolitik skabte store ændringer i den grønlandske befolknings klasse-mæssige sammensætning.

I 1951 fordelte den arbejdende befolkning sig ligeligt med ca. 50 % selvstændige småproducenter (fiskere og fangere) og 50 % lønarbejdere. I 1970 var fordelingen imidlertid 20 % fiskere og fangere imod 80 % lønarbejdere. Arbejderklassens andel af denne kolossale vækst i den samlede lønarbejdergruppe er ikke oplyst statistisk, men set på baggrund af den samlede grønlandske befolknings vækst giver tallene dog indirekte udtryk for arbejderklassens voksende betydning og styrke.

I 1950 var der således ca. 24.000 indbyggere i Grønland (hvortil kom ca. 1000 danskere). I 1970 var indbyggertallet steget til ca. 40.000 plus ca. 7.500 danskere. D.v.s. at det oprindelige grønlandske erhverv, bestående af selvstændige småfiskere og fangere i 1950 beskæftigede ca. 12.000 mennesker, mens dette tal i 1970 var faldet til 8.000. De nye erhverv, som opstod i kraft af kapitaliseringen af den grønlandske økonomi, og hvis grundpille er lønarbejdet, beskæftigede i 1950 12.000 og i 1970 ca. 32.000 mennesker. De gamle erhverv gik altså yderligere tilbage (fra 12.000 til 8.000), mens de nye erhverv voksede (fra 12.000 til 32.000).

Grønlands arbejdersammenslutning (GAS) er en fælles fagforening for alle grønlandske erhvervsgrene. Overenskomsten mellem GAS og Grønlandsministeriet er derfor i høj grad bestemmende for den samlede grønlandske lønmasses størrelse. På det tidspunkt, hvor filmen blev optaget – i oktober 1974 – fastsatte den da gældende GAS-overenskomst en ufaglært arbejders timeløn til 7,65 kr. Dertil kom et virksomhedstillæg efter 2 års ansættelse på 40 øre i timen. Med en dyrtidsportion på 21 øre pr. time fra oktober 1974 udgjorde timelønnen for alle ufaglærte arbejdere – hvilket er de fleste – 8 kr. 26 øre.

Til denne grundløn kom for flertallet af arbejderne diverse kvalifikationstillæg for særligt hårdt, beskidt eller farligt arbejde, således at den reelle timeløn var på 9 kr. 21 øre. Alt i alt havde en grønlandsk arbejder således ca. 1500 kr. om måneden eller 18.000 om året.

GAS har ingen arbejdsløshedskasse, d.v.s. at hvis man mister sit arbejde, er der kun socialhjælp at få, og den ligger endnu lavere end mindstelønnen. Priserne på de nødvendige levnedsmidler, klæder m.v. lå gennemgående 1/2 til 1 kr. over priserne i Danmark, mens kul- og oliepriserne er meget højere end i Danmark. På grund af det høje prisniveau havde en arbejderfamilie svært ved at klare sig for arbejdslønnen alene – tit måtte de supplere husholdningen ved jagt og fiskeri i fritiden.

Til husholdningsudgifterne kommer boligudgiften, som for folk i de større byer ligger på ca. 400 kr. om måneden eller ca. 30 % af lønnen. Denne gennemgang af grønlændernes levestandard giver naturligvis ikke et fuldstændigt billede af den økonomiske virkelighed for en grønlandsk arbejderfamilie – men lidt siger den dog. – Bl.a. siger den, at levestandarden for de fleste grønlændere skønsmæssigt ligger på ca. halvdelen af, hvad en tilsvarende arbejderfamilie i Danmark har – d.v.s. grønlænderne får en løn, der svarer til vores socialhjælpsniveau.

Den grønlandske arbejderbevægelse

Endnu har den grønlandske arbejderbevægelse ikke formået at organisere sig i et egentligt politisk parti. Den første faglige organisation fandt sted under 2. verdenskrig, hvor kulminearbejderne i Kútdligssat stiftede Grønlands Arbejdersammenslutning – GAS.

Men den dag i dag står GAS temmelig svagt, dels fordi arbejderklassen geografisk og talmæssigt er meget spredt, og dels fordi den faglige kamp næsten udelukkende er blevet ført som samarbejdspolitik med den danske stat.

Det er ud fra denne kendsgerning, kvinderne i filmen diskuterer deres situation – den svage faglige aktivitet kommer til udtryk i den ringe organiseringsgrad – og den kommer også til udtryk ved de meget ringe lønsvilkår på Grønland. Selv den seneste GAS-overenskomst fra september 1975 formår ikke at røkke ved dette forhold. Lønstigningerne er ifølge denne overenskomst, som både GAS og Ministeriet for Grønland betegner som »meget store« og »tilfredsstillende«, på ca. 25 %. Men 25 % af et i forvejen meget lille tal kan ikke blive til så meget – alt i alt kommer det til at betyde, at en ufaglært timeløn stiger til 12,30 kr.

Herom siges der i en leder i Grønlandsposten den 18/9-1975:

»GAS-lønnede vil næppe mærke den smule forbedring inden inflationen har fortæret det hele. El-priserne er netop steget til 54 øre pr. kilowatt, og den stiger igen til januar. Sådan kan man blive ved. Der går næsten ikke en dag uden prisstigninger.«

Kvinderne i filmen siger: »det bliver ikke bedre, før vi holder sammen på vores arbejdsplads . . .«. Det ville være et første skridt mod større solidaritet de grønlandske arbejdere imellem og et effektivt slag mod en LO-styret grønlandsk fagforening.

Arbejderkvinder i Grønland. Produceret hos Ebbe Preisler for Danmarks Radio og Statens Filmcentral, 1975. Manuskript og instruktion: Lene Aidt og Merete Borker. Medvirkende: Lydia Kleist, Amalie Berthelsen, Marie Kreutzmann og Karen Lynge. 16 mm tone, farve, dansk tale, musik og effektlyde, danske undertekster. 20 minutter. Udlejning: Statens Filmcentral.

Denne pjece, der er udgivet af Statens Filmcentral, udleveres gratis til brug i forbindelse med forevisning af filmen. – Henvendelse til Statens Filmcentrals Hovedkontor, Vestergade 27, 1456 København K, eller Jyllandskontoret, Sønder Allé 5, 8000 Århus C.